

Je zvláštní, že smrt často neznamena konec, ale spíš začátek. Někoho známe deset dvacet let nebo ještě déle. Potkáváme ho dennodenně. Bavíme se s ním, smějeme se, hádáme se. Máme dojem, že víme, o koho jde.

A potom zemře.

Po jeho smrti začíná prchavá představa, utvářená celý život, dostávat konečnou podobu. Stává se středem naší pozornosti. Objevují se nová fakta. Otvírají se sejfy, čtou se závěti. S odstupem času mnohdy odhalujeme, že onen člověk byl docela jiný, než jak jsme si ho představovali. A čím nám byl bližší, tím víc nás toto zjištění zaráží.

Platí to o mém dědečkovi. Zemřel tragicky, veřejnosti na očích a za tak neobvyklých okolností, že rozhlasové a televizní stanice věnovaly jeho úmrtí v celostátním večerním zpravodajství půl minuty. Stalo se to minulý týden v úterý v sanitním vrtulníku cestou z Fairplaye ve státě Georgia – městě, kde jsem se narodil a vyrůstal – do fakultní nemocnice v Atlantě, kde pracuju jako lékař na pohotovosti. Během vizity v místní nemocnici se zhroutil na stanici u sestry. Snažil se nemyslet na hroznou bolest v bederní části a nechal si od sestry změřit krevní tlak. Když mu oznámila naměřené hodnoty, správně určil abdominální aneurysma aorty (výduť srdečnice v břišní oblasti) a uvědomil si, že pokud ihned nepodstoupí naléhavou operaci, neodvratně zemře.

Za pomoci dvou sester si telefonicky objednal převoz vrtulníkem z Atlanty, vzdálené přes šedesát kilometrů. Babička trvala na tom, že zůstane v helikoptéře po jeho boku, a pilot neochotně svolil. Obvyčejně se to nepovoluje, ale mého dědečka znal v Georgii ve zdravotnictví skoro každý nebo o něm aspoň slyšel jako o tichém, zato nesmírně uznávaném plicním specialistovi. Kromě toho moje babička nepatřila k ženám, kterým by muži odmlouvali.

Dvacet minut nato vrtulník havaroval v jedné klidné ulici na předměstí Atlanty. Od té chvíle uplynuly čtyři dny, ale příčinu neštěstí dosud nikdo nestanovil. Zkrátka nešťastná náhoda. S oblibou se tomu říká pilotova chyba. Mně je vcelku jedno, čím to byla chyba. Nemám v úmyslu někoho žalovat. Nemáme to v rodině v povaze. Nebo přesněji řečeno *neměli*.

Smrt prarodičů pro mě byla velká rána už proto, že mě vychovávali od mých pěti let. Rodiče mi zahynuli při autonehodě v roce 1970. Neštěstí jsem si užil víc než dost. A trvá to pořád. Ve dne v noci se vkrádá do mé ambulance, provázené krví, kokainem, pachem whisky, popálenou kůží a mrtvými dětmi. Takový je život. Píšu to kvůli tomu, co se přihodilo na pohřbu – vlastně kvůli tomu, s kým jsem se tam setkal. Protože až tam, v místě smrti, konečně vyšel na povrch dědečkův tajný život.

„Co je to?“ zeptal jsem se.

„Viktoriin kříž. Nejkyženější vyznamenání v britské říši. Slyšel jste o něm?“

„Viktoriin kříž... Není to ten, co dostal Michael Caine ve filmu Zulu?“

Leibovitz smutně kroutil hlavou. „Ach, ta televize,“ povzdechl si. „Ano, Vikotriin kříž byl udělen jenom hrstce Angličanů, kteří zahnali početnější zulskou armádu při Rorkeově tažení v jižní Africe.“

Opatrně jsem kříž vyňal a prohlížel si ho na světle. Byl bronzový a zavěšený na rudé stužce. Uprostřed byl lev stojící na koruně. Pod ní byl vyražený nápis ZA UDATNOST.

Obrátil jsem jej. Na rubu bylo vyraženo:

Mark Cameron McConnell, M.D.

15. února 1944

„Tehdy se ten statečný čin uskutečnil,“ objasnil rabín. „V tom roce váš dědeček vykonal něco strategicky významného, tak ojediněle hrdinského, že mu byla udělena pocta, které se kromě něho dostalo jedinému nebritskému občanovi. Tím druhým vyznamenaným byl také Američan.“

„Kdo to byl?“

Rabín se namáhavě narovnal, páteř měl ztuhlou, jako by spolkl pravítko. „Neznámý vojín.“

„Však se dočkáte ještě něčeho neuvěřitelnějšího. Něčeho unikátního.“
Napětím jsem polkl.

„Podívejte se pod vycpávku. Ještě by to tam mělo být.“

...Modrý rukopis již téměř vybledl, jako by se omylem dostal do pračky, stále se však dal rozluštit. To, co jsem přečetl, byl pro mě rébus.

Jejich smrt padá na mou hlavu.

W

„Je to skoro nečitelné. Co to znamená? Kdo je to W?“

„Ta poznámka je téměř nečitelná, protože ji v roce 1944 málem smyla mrazivá voda řeky Recknitz. Abyste tomu rozuměl, musel bych vám vylíčit dost spletitou a otřesnou historku. A ten W - jak se autor té poznámky tajemně podepsal - to byl Winston Churchill.“

„Nechápeš to, chlapče?“ vysvětloval mu Smith. „Kdybychom nabídli útočiště Židům dosud žijícím v Evropě, Hitler by mohl souhlasit. A pravda je, že my je nechceme. A Američani taky ne. Vy, Židi, jste velmi vzdělaná rasa. Tudíž přebíráte místním obyvatelům pracovní místa rychleji než kterákoli jiná přistěhovalecká skupina. A jsou i vojenské důvody. Little si nedělal legraci. Nacisti už určili pravidla Červenému kříži: *Sáhněte na koncentrační tábory, a přestaneme dodržovat Ženevské konvence, pokud jde o válečné zajatce.* To není planá hrozba.“

...„Když jsem předtím mluvil o zabíjení Němců přímo v Německu,“ hovořil pomalu, „nedělal jsem si legraci.“

„Co máte na mysli?“ zeptal se Stern podezíravě.

Smith se hned zakabonil. „Nebudu ti lhát, chlapče. Nejde mi o záchranu patetických zbytků evropského Židovstva. Upřímně řečeno, není to můj píseček.“

„Co teda chcete udělat?“

Smithovi zajiskřily oči. „Nic moc, jenom zvrátit vývoj války.“

Stern se opřel do plyšového sedadla. „Brigádní generále... kdo jste? Pro koho pracujete?“

„Hm, oficiálně neseme označení Útvar zvláštních operací. Děláme neplech na okupovaných územích, hlavně ve Francii. Sabotáže a tak podobně. Ale jak je přede dveřmi invaze, naše činnost se zužuje. Převážně teď shazujeme zásoby.“

„Jak můžete zvrátit vývoj války?“

Smith se na něj záhadně usmál. „Víš něco o chemické válce?“

„Zatajit dech a nasadit si masku. To je všechno.“

„No, tvoji bývalí krajaní toho vědí trochu víc. Myslím nacisty.“

„Vím, že používaj jedovatý plyn k zabíjení Židů.“

Smith výsměšně mávl dýmkou. „Pche, cyklon B je běžný prostředek na hubení hmyzu. Jo, v uzavřené místnosti má dostatečné smrtící účinky, ale s tím, o čem mluvím, se nedá srovnat.“

Za dvě minuty Smith Sternovi v kostce načrtl, jaký mají nacisté program nervových plynů, i to, že nad ním drží ochrannou ruku osobně Heinrich Himmler. Důraz kladl na dvě věci: bezmocnost Spojenců proti sarinu a zálibu nacistů v testování bojových plynů na židovských věznicích.

„Přesně jsme určili, že se testování odehrává částečně ve třech pracovních táborech,“ uzavřel Smith. „V Natzweileru v Alsasku, Sachsenhausenu u Berlína a Totenhausenu u Rostocku.“

„Rostock?“ vykřikl Stern. „Tam jsem se narodil!“

Smith pozvedl obočí. „Vážně?“

„Co chcete podniknout? Zneškodnit jednu z těch fabrik? Přepadnout ji úderným oddílem?“

„Ne. Mám představu něčeho komplexnějšího. Něčeho elegantnějšího.“
Smith si propnul prsty, až mu zapraskaly klouby. Začal malíčkem. „Chci nacisty zastrašit tak silně, aby se neodvážili nervový plyn použít, ani až se jim bude reich rozpadat před očima.“

„Jak to chcete dokázat?“

„Jednu věc jsem ti opomněl říct. Týká se spojeneckého programu vývoje plynů. Po důkladném rozboru ukradeného vzorku sarinu se kolektivu britských chemiků podařilo vyprodukovat obdobný nervový prostředek.“

Sternovi se zrychlil dech. „Kolik toho máte?“

„Jednu celou šest desetin tuny.“

„Je to hodně?“

Smith si povzdechl. „Upřímně řečeno, není.“

„Kolik maj nacisti?“

„Podle našeho nejlepšího odhadu pět tisíc tun.“

Stern zbledl. „Pět tisíc...? Panebože. Kolik by bylo potřeba, aby jedno město utrpělo vážné škody?“

„Dvě stě padesát tun sarinu by vyhladilo Paříž.“

Stern odvrátil hlavu od Smithe a tvář přitiskl ke studenému okénku. Hlava mu začínala třestit. „A vy máte jednu tunu?“

„Jednu celou šest desetin.“

„To je báječné. Co s tím chcete dělat?“

Smithův hlas rozčísl vzduch jako rezavá šavle. „Plánuju, že zabijeme každého muže, ženu, dítě a psa v jednom z těch tří táborů. Esesáky, vězně, prostě všechny. A Himmlerovi dám vědět, kdo to přesně udělal.“

Stern si nebyl jistý, jestli slyšel dobře. Chvilí zažíval, co se od brigádního generála právě dověděl. „Proč to proboha chcete udělat?“

„Je to bluf. Hazardní hra. Možná největší sázka do loterie za celou válku. Tou troškou plynu, co máme, se pokusím přesvědčit Himmlera, že máme vlastní nervový plyn a že jsme navíc ochotni ho použít. Až zjistí, že jeden z jeho cenných táborů je do posledního muže vyhlazen, a přitom veškeré německé zařízení zůstalo v původním stavu, nebude mít jinou volbu, než dospět k závěru, k jakému chci, aby dospěl. Že kdyby nacisté nasadili nervový plyn proti našim invazním jednotkám, vyhladili bychom stejnou zbraní jejich města.“

„Ale jak víte, že vám to Hitler neoplatí, když maj takové zásoby?“

„Nevím to. Ale jestli mám pravdu v tom, že Himmler pracuje na programu nervových plynů na vlastní pěst, Hitler se o našem útoku ani nedoví. Himmler zamete stopy a celé to ututlá. A i kdyby na to Hitler přišel, neměl by důkaz, který by mohl světu předložit jako záminku k odvetnému útoku. Tak jsem si to naplánoval.“

„Jste šílenec,“ reagoval Stern. „Hitler své činy před nikým nepotřebuje ospravedlňovat.“

„To se mýlíš,“ odporoval mu Smith sebejistě. „Hitler neváhá masakrovat Židy, ale dělá všechno možné, aby to zamaskoval. Záleží mu na veřejném mínění. Vždycky mu na něm záleželo.“

Sternovi náhle začalo svítat. „Brigádní generále, tohle je *strategický* úkol. Proč jste s ním přišel za mnou?“

„Protože mám svázané ruce nežádoucími politickými důvody.“

„A sice?“

„Amíci jsou proti,“ zabručel Smith. „Pitomí naivkové. Spokojí se s tím, že budou bojovat s klacky a kamínky, a budou doufat, že se nikdo nenaštve a nezajde si domů pro tátovu flintu. To, že se Američani postavili proti, vylučuje, abych komando na tuhle operaci sestavil z Britů nebo Američanů.“

„A co tajní agenti z toho vašeho Útvaru zvláštních operací?“

„Američani se protlačili i tam. Požadují, abychom sestavili dvoučlenné parašutistické týmy – jeden Amík, jeden náš – a nasadili je do Francie, kde by odbojáře připravovali na den D. Je to žalostné. Ještě jsem nepotkal Amíka, co by si uměl francouzsky objednat Boeuf Bourguignonne, natož aby oklamal Němce.“

„Takže melete z posledního. Najednou jsou vám dobří uprchlíci.“

Smith se zazubil. „Hnusní teroristi.“

„Máte k té akci povolení? Brigádní generál není zrovna vrchní velitel.“

Smith sáhl do kapsy u blůzy a vytáhl z ní obálku. Z ní vyndal Churchillovo pověření a podal je Sternovi. Ten při čtení ani nemrkl.

„Spokojen?“ zeptal se Smith.

„*Mein Gott!*“ zašeptal Stern.

„Chci, abys tu akci vedl ty. Jsi můj člověk, nebo ne?“

Stern ve tmě přikývl. „Ano.“

Smith ze saka vylovil mapu Evropy. Od Polska až po francouzské pobřeží byla poseta hákovými kříži. Při vyhlídce na akci se Sternovi zrychloval tep.

„Moc jsme toho za pět let nedokázali, co?“ prohodil Smith. „Podívej, dneska mi můžeš pomoci s jednou věcí. Možná jsi to už udělal.“

„Co je to?“

„Vybrat cíl. Zmínil jsem se o třech táborech. Abych byl upřímný, už jsem svůj seznam zúžil na dva. Sachsenhausen je na takovou operaci, jakou zamýšlím, prostě moc velký. Takže buď Natzweiler, nebo Totenhausen.“

Stern si mapu dychtivě prohlížel. Věděl, na který tábor by rád zaútočil. Jenom nechtěl působit moc horlivě.

„Natzweiler je z obou ten větší,“ pokračoval Smith. „Tam esesáci skoro určitě zabíjejí víc Židů.“

„Do většího tábora by bylo snadnější nepozorovaně proklouznout,“ poznamenal Stern.

„Ty do tábora nevnikneš. Tak si to nepředstavuju.“

„No, protože máte jenom malé množství plynu,“ vyjadřoval Stern neutrálním tónem svůj názor, „měl byste větší šanci na úspěch, kdybyste si za cíl vybral ten nejmenší tábor.“

„Přesně tak,“ souhlasil Smith.

„Jak daleko je Totenhausen od Rostocku?“

„Třicet kilometrů na východ. Leží na řece Recknitz.“

Stern nedokázal v hlase zakrýt vzrušení. „Brigádní generále, tam ten kraj znám. S tátou jsme podnikali turistické výlety do přírody v celém okolí Rostocku. Jako kluk jsem tam pozoroval *Wandervögel*.“

Smith studoval mapu. „Totenhausen je prakticky na pobřeží Baltského moře. Mnohem blíže ke Švédsku než Natzweiler. To by usnadnilo jak vniknutí do terénu, tak útek.“

„Brigádní generále, musí to být Totenhausen!“

„Dnes ještě bohužel nemůžu vydat konečné rozhodnutí.“ Skot sbalil mapu. „Ale jedno ti povím. Totenhausen byl zřízen výhradně k testování a výrobě sarinu a somanu. Z politického hlediska je to perfektní cíl.“

Stern se snažil zkrotit netrpělivost. „Co budu dělat teď? Kam mám jít?“

„Několik mých lidí se o tebe postará.“ Smith se předklonil a otevřel okénko v přepážce, která je oddělovala od řidiče. „Norgeby,“ poručil šoferovi, okénko zavřel a obrátil se zpět ke Sternovi. „Tenhle úkol nespočívá jenom v tom, zabít lidi. Jsou tu ještě jiné, nesmírně důležité cíle. Až se zničí ubikace esesáků...“

„Počkat,“ přerušil jej Stern. „Řek jste, že musíme zabít vězně?“

„Ano. Bohužel to jinak nejde. Nemůžeme akci ohrozit tím, že bychom je varovali. I kdybychom je varovali, nemáme možnost je z tábora dostat ven. Natož z Německa.“

Stern pomalu pokýval hlavou. „Jsou všichni Židi?“

„Bože, člověče, teď není vhodná doba být sentimentální. Nenavrhoval jsi snad sám bombardování čtyř koncentračních táborů bez sebemenšího varování?“

Stern měl divný pocit nerozhodnosti. Pravda, navrhl to. Ale tohle bylo něco jiného. Bombardování táborů smrti by bylo neklamné potvrzení podpory Židů ze strany Spojenců a zdrcující rána nacistickému systému vyhlazování. Plán brigádního generála také znamenal obětování Židů, nikoliv však přímý užitek pro židovský lid. Nebo snad ano? Kdyby Eisenhowerova invaze na francouzských plážích uvízla, Hitler by měl téměř jistě dost času dokončit genocidu, kterou započal před jedenácti lety. Stern si odkašlal.

„Brigádní generále, co ty další cíle?“

Smith si ho pozorně prohlížel. „Správně. Až budou zlikvidovány ubikace, přesuneš se do továrny na plyn. V první řadě potřebujeme vzorek somanu, jejich nejnovějšího a nejjedovatějšího plynu. Za druhé potřebujeme fotografie výrobního zařízení. Nervové látky se velice těžko vyrábějí hromadně. Z fotografií německého zařízení bychom se mohli hodně poučit.“

„Brigádní generále, já nejsem vědec,“ namítl Stern. „Umím zacházet s fotoaparátem, ale nerozeznal bych továrnu na jedovaté plyny od konzervárny na sledě.“

„S tím si nedělej starosti. Tvým úkolem je zneškodnit tábor. Technické pokyny ohledně plynu ti dá někdo jiný.“

„Kdo?“

„Jeden Američan. Je to nejpřednější odborník na jedovaté plyny mimo nacistické Německo. Nejenom to. Mluví plynně německy.“

„Neříkal jste snad, že Američani jsou proti téhle akci?“

„To jsou. Ale tenhle člověk je civilista. Pro daný úkol se hodí dokonale.“

Stern přimhouřil oči. „To zní, jako byste mi ho chtěl přidělit.“

„Je to tak, že on je ten pravý, a tak si ho pro tuto akci budeme muset přidělit. Náhodou je to pacifista.“

„Pacifista! Toho nechci.“

„Stejně si ho vezmeš,“ konstatoval Smith nelítostně. „Budeš hezky dělat, co ti řeknu. A první, co uděláš, je to, že si do akce vezmeš jeho. Vsaď na bědování nad situací Židů. Morální povinnost a takové ty kecy.“

Sternův hlav vyjadřoval znechucení. „Chcete po mně, abych přesvědčil pacifistu, aby zavraždil bezbranné vězně?“

V koutcích Smithových úst se objevil zlomyslný úsměv. „Kdo říká, že hned musíš mluvit o vraždění? Tohle je obchodní kšeft. A první pravidlo obchodu je znát svou značku. V tomhle případě můžeš tuhle radu vzít doslova.“

„Jak to myslíte? Co je to za člověka?“

Brigádní generál se opřel zády o sedadlo a zavřel oči. „Doktor medicíny Mark McConnell. A řeknu ti rovnou, Sterne, že ho budeš nesnášet.“